

En amerikansk disputats om Grundtvigs hermeneutik

Donald Juell Sneen: The Hermeneutics of N.F.S. Grundtvig, dissertation fra Princeton Theological Seminary 1968. XVII + 336 s. Xerox Kopi af mikrofilm (University Microfilms, Inc., Ann Arbor, Michigan).

Anmeldt af prof. dr. theol. Hejne Simonsen, Aarhus Universitet.

I den store Grundtviglitteratur findes der ikke en monografi, der i sin helhed dækker emnet for denne dissertation. Derfor giver det mening at gøre opmærksom på den i Grundtvig-Studier, hvor den ikke tidligere har været omtalt.

Sneen har, såvidt det ses, udelukkende gennemført sit studium af dette emne i U.S.A. Når det drejer sig om Grundtvigarkivet, er han derfor helt afhængig af andres offentliggørelser. Men også vedrørende Grundtvigs skrifter har han været underlagt visse begrænsninger; han er afhængig af, hvad der er trykt i Holger Begtrup og Georg Christensen – Hal Kochs udvalg af hans skrifter, hvortil så kommer Sangværket, Breve til og fra N.F.S. Grundtvig og rækken af trykte Grundtvigprædikener (det vil her sige: fra Bibelske Prædikener over Søndags Bog 1-3, Prædikener i Frederikskirken, Vartovs-Prædikener til Sidste Prædikener 1-2).

Materialet fra prædikenerne må siges at have stor betydning for beskæftigelsen med Grundtvigs hermeneutik og eksegesi; men en række af de teologiske skrifter er naturligvis også blevet intensivt benyttet. Af de historiske skrifter gælder dette især Haandbog i Verdens-Historien. Øjensynlig har forfatteren også læst et stort antal sider af Grundtvigs poesi; men han har ment, at dette materiale burde træde mere i baggrunden til fordel for Grundtvigs prosa. Forf. har altså kun arbejdet med et udvalg, men har til gengæld ofte givet udførlige referater af det benyttede stof. Hans arbejde har delvis præg af at være en introduktion, og han betoner selv, at det overvejende er af deskriptiv karakter.

Hvad litteraturbenyttelsen angår har han, foruden af amerikansk Grundtvigforskning (Johs. Knudsen og ikke mindst Ernest D. Nielsen), især lært af Henning Høirups værker; tillige er han i gæld til Helge Toldberg og til W. Michelsens arbejder om Grundtvigs historiesyn; men også et værk som C. I. Scharling: »Grundtvig og Romantiken« har han benyttet flittigt og er stærkt afhængig af det, også i sine konklusioner.

Derimod har han kun i ringe grad benyttet Kaj Thanings store værk: »Menneske først – Grundtvigs Opgør med sig selv«, som dog forelå allerede i 1963. Han har ment, at Thanings arbejde førte i en anden retning, end hans eget projekt var anlagt på; alligevel burde han nu nok have taget Thanings synspunkter noget mere med i sine overvejelser. I det hele taget kunne man have forventet mere diskussion med Grundtvigforskningen i hans arbejde; det bliver lovlig meget til referater af synspunkter, som forf. i det store og hele tilslutter sig.

Hvad Grundtvigs biografi angår, er han især afhængig af Hal Kochs Grundtvigbog. Med rette nævnes den 2. verdenskrig i forbindelse med Hal Koch og andres beskæftigelse med Grundtvig; men højst ejendommeligt modstilles det med »the psychoanalytic trend of earlier studies by H. Helwig (sic) and J. P. Bang« (side IV!).

Men hvorledes har Sneen anlagt sit arbejde? Det udfoldes i fem kapitler, hvoraf det første (s. 1-61) har rent introducerende karakter, idet det giver en kort oversigt over Grundtvigs biografi og over de hovedgrupper af hans produktion, som får betydning for det valgte emne. Særskilt behandles også den romantiske indflydelse med korte filosofi-historiske rids.

I centrum af emnet kommer vi i de to næste kapitler, der har overskrifterne:

»Hermeneutics as Understanding: Historical and Existential« (kap. II) og »Hermeneutics as Interpretation of the Biblical Content« (kap. III).

I kap. II (s. 62-138) beskrives Grundtvigs historiesyn med dets ejendommelige udviklingstanke ud fra det synspunkt, at historiesynet er af grundlæggende betydning for hans hermeneutiske principper i almindelighed. Beskrivelsen fører da også efterhånden ind i redegørelser for mundtlig tradition (dels synet på myterne, dels den mundtlige bekendelse i kirkens historie) og på forholdet mellem Bibel og trosbekendelse. Men det vidtspændende kapitel beskriver også modsætningen liv-død i dens afgørende betydning for Grundtvigs livssyn og redegør for den konsekvens, det medfører hermeneutisk i modsætningen tale-skrift. Af stor hermeneutisk rækkevidde er endvidere opfattelsen af forståelsens forudsætninger, hvor R. Bultmanns begreb Vorverständnis nævnes som en parallel. Her kommer på tale tolkningen af ord som Barnetroen, Grundtvigs tale om Hjertet, og den grundlæggende vægt Modersmålet har i Grundtvigs hermeneutik.

Dette kapitel kan være vanskeligt at få overblik over; men det udreder en række grundbegreber i forståelsesmæssig henseende og har herved en nødvendig funktion i afhandlingens helhed.

Hvis det andet kapitel kan siges at være noget uoverskueligt, er det tredje (s. 139-211) til gengæld enkelt og klart i sin opbygning. I kraft af den afgørende betydning, som trosbekendelsen har i Grundtvigs kristendomssyn, bruges den som en hermeneutisk nøgle ved tolkningen af det bibelske budskab, således som Grundtvig opfatter dets struktur. Kapitlet er disponeret ud fra forsagelsens og trosbekendelsens led i rækkefølge, og i kraft af et omhyggeligt arbejde lykkes det for Sneen at tegne et godt billede af Grundtvigs forståelse af det grundlæggende trosindhold.

De to sidste kapitler giver et billede af Grundtvigs eksegeser: »School and Scripture« (kap. IV) og »Church and Scripture« (kap. V). Kap. IV er det kapitel, som konkret går ind på en række spørgsmål vedrørende Grundtvig som ekseget (s. 212-257). Her behandles: »Billedsyn – Billedsprog«, litterærkritik, historisk kritik, tekstkritik, typologi og allegori. I sine sammenfattende bemærkninger (s. 257) udtrykker Sneen en kritik med følgende ord: »However, his prejudice against the printed page, or the »letter«, was a factor that limited a fuller development of his earlier philological insights and their expression in a solid literal-historical exegesis. In the interest of being relevant to his own time, he did not always follow sound literary, textual, and historical rules of exegesis in interpreting particular texts; the most obvious example of this was his »Seven Stars of Christendom«. Om »Christenhedens Syvstjerne« vil jeg gøre nogle bemærkninger i det følgende; men først et par ord om det sidste kapitel i Sneens afhandling (s. 258-295). Her redegøres for Kirken og den apostoliske trosbekendelse, spørgsmålet om Skriften i Kirken, og endelig behandles spørgsmålet om Helligånden set i forhold til kirke og fortolker. Man kan sammenfattende sige, at det er spørgsmål vedrørende Bibelsynet, der her tages op; kapitlet går nærmere ind på temaer, som er blevet berørt i det foregående, ligesom man i det hele taget må sige, at afhandlingen rummer en del gentagelser. Det har ikke kunnet undgås, således som den er bygget op.

I en kortfattet konklusion (s. 296-306) opsummeres nogle grundsynspunkter, og der peges på nogle træk i Grundtvigs hermeneutik, som har vedvarende betydning for den hermeneutiske diskussion. Forfatterens konklusioner er helt overvejende positive; men kritiske bemærkninger, som er kommet til orde i afhandlingen, fastholdes også: Grundtvigs holdning til historisk-kritisk metode var før-kritisk. Det antydes også, at der er begrænsninger og manglende distinktioner i Grundtvigs syn på forholdet mellem Skrift, mundtlig tradition og kerygma, som har bevirket, at hans syn ikke har den relevans for nutidige kerygmasynspunkter, som det kunne have haft.

Sneens dissertation er et meget omfattende og flittigt arbejde, som man stadig kan have nytte af ved beskæftigelse med det noget forsømte område, som Grundtvigs hermeneutik og eksegesi er. Det rummer en stor rigdom på detaljer og er en god introduktion i emnet. Når man undertiden må sætte spørgsmålstejn, hænger det tildels sammen med de begrænsninger, forfatterens kendskab til Grundtvigs skrifter har været underlagt på grund af omstændighederne.

Det kan således nævnes, at hans vurdering af Grundtvigs kendskab til nytestamentlig tekstkritik falder negativt ud (s. 239-243). Denne negative vurdering måtte have været modificeret, hvis han havde kendt den 60 spalter lange afhandling i Nordisk Kirke-Tidende 1837: »Om det Ny Testamente i Grundsproget eller Om Alcalá-Texten og Bibel-Kritiken«, hvor Grundtvig gør rede for dette emne, som man ikke ville have ventet, at han var inde i, og gør det på en måde, som nok er yderst konservativ, men som viser, at han er informeret og har en begrundet mening om de spørgsmål, det her drejer sig om.

Den nævnte afhandling fra 1837 kan også give anledning til at sætte spørgsmålstejn ved den generelle vurdering af Grundtvigs forhold til historisk metode som før-kritisk. Det gælder et langt stykke, men ikke, når vi kommer ind i 1830-erne. I hvert fald udtaler Grundtvig selv (sp. 834), at det er »saa langt fra, vi kan have det Mindste mod den allerskarpeste kritiske Undersøgelse af Bibelens Text saavel som af hele dens nærværende Beskaffenhed, at den meget mere skal være os meget velkommen«. Når det i fortsættelsen hedder, at det er en undersøgelse, vi selv må anstille og befordre af alle kræfter, må man erkende, at videre undersøgelser af denne art har Grundtvig ikke fået lejlighed til at realisere. Unægtelig ville de også være faldet anderledes ud end den skolemæssige kritik; men den generelle dom om Grundtvig som simpelthen før-kritisk i sit Bibelsyn må anfægtes.

Sneen refererer dog en anden artikel fra Nordisk Kirke-Tidende 1837 med titlen: »Den Christne Kirke og den Tydske Theologi«, hvor Grundtvig især gør nogle kritiske bemærkninger til D.F. Strauss, »Das Leben Jesu«, men hvor han slet ikke er således konkret, som tilfældet er i den store artikel om nytestamentlig tekstkritik. Men den korte artikel er trykt i Begtrup-udgaven (bd. VIII), derfor har Sneen kendskab til den.

I afsnittet om typologi og allegori hævder Sneen (s. 256), at allegorisk tolkning som helhed er sjælden hos Grundtvig, en påstand man også er nødt til at sætte spørgsmålstejn ved, når man betragter hans prædikener. Sneen behandler forholdsvis udførligt »Christenhedens Syvstjerne« (s. 251-255), hvor vi finder en ejendommelig typologisk eksegesi. Betragter man hans arbejde under synsvinklen introduktion, kan man måske ikke bebrejde ham, at han ikke her inddrager noget af det store materiale, både i poesi og prosa (prædikener!), som indeholder det samme syn, men holder sig til at referere indledningen til »Christenhedens Syvstjerne«; men i en hermeneutisk sammenhæng burde han i

hvert fald ikke have forbigået, at Grundtvig efter at have alluderet til Apokalypsens Søndags-Syn skriver, at »dette Syn ligger nu vist nok som Spaadom til Grund for mit Overblik af Christen-Folkets Levnetsløb; men jeg skal dog bede Læseren, for sin egen Skyld, lægge vel Mærke til, at her er to forskellige Spørgsmaal: det ene, om hvorvidt Overblikket er træffende, gavnligt og glædeligt for Christne? og det andet, om hvorvidt dette Overblik er forudseet og forberedt af Apostelen Johannes? saa det Sidste kunde godt være meget tvivlsomt og det Første dog være lige rigtigt« (Th. Balslevs udg., 1955, s. 33).

Det forekommer mig, at denne udtalelse stiller sagen i et særligt lys. Grundtvig går ud fra, at Apokalypsens menighedsbreve nu har noget at meddele menigheden, som den apostoliske forfatter, dengang da de blev nedskrevet, ikke var sig bevidst. Ligesom det allerede i 1812 hedder, at »det er en sand Spaadoms Kjendemærke, at den er en forblommet Skrift, indtil Tidens Løb forklarer den« (»Hvorfor kaldes vi Lutheraner?«, opr. trykt 1812; her citeret efter »Bibelske Prædikener«, 2. udg. 1883, s. 345).

En anden ting af hermeneutisk betydning, som man må være opmærksom på, kan jeg belyse ud fra »Sidste Prædikener« II s. 234, hvor Grundtvig som flere gange ellers er inde på en side af sit syn. – Men så fortsætter han: »Dog, kristne Venner, lad os aldrig mere glemme, at alt saadant hører ingenlunde til den kristelige Børnelærdom eller vor Fælles-Tro til Salighed, men kun til den stykkevise Oplysning om Guds Raad og underlige Gjæringer, som skal føre os fra Klarhed til Klarhed!« – Rent hermeneutisk ser vi her, hvorledes trosbekendelsen udøver en kritisk funktion hos Grundtvig ved at give ham mulighed for at sondre mellem, hvad alle kristne skal tro og bekende, og hvad der hører til den frie oplysning om Guds frelsesplan, som må klares efterhånden. Det er netop heri, at den frigørende virkning af erkendelsen i 1825 viser sig.

Det må siges, at Sneens afhandling ikke altid er lige nøjagtig i detaljerne. Blot et enkelt eksempel, hentet fra siderne om »Christenhedens Syvstjerne«. Her citeres s. 252 Grundtvigs parallelisering af de syv menigheder i Apok. 2-3 med de paulinske menighedsbreve, som også har syv adressater; men han gør det unøjagtigt, idet han overspringer Kolosenserbrevet. Det rigtige er, at Tess. ifølge Gr. hører til den sidste menighed, medens Kol., som bliver sprunget over hos Sneen, hører til den nordiske.

Også ellers kunne der i den store afhandling peges på unøjagtigheder, enkelte steder også fejl i oversættelsen af Grundtvigcitater. Men sådanne ting vil det næppe være rimeligt at trætte læserne med så længe efter dissertationens fremkomst. Det, som for mig at se giver afhandlingen interesse, er dels dens emnevalg, dels den vej, den må bane sig gennem vildnisset for at belyse de forskellige sider af dette emne, der ellers har været forsømt. Det er interessant at se, hvorledes en amerikansk teolog, der står helt udenfor den hjemlige kreds af Grundtvigforskere, har grebet en sådan opgave an.

Hejne Simonsen.